

rongiu, *Medieval Parliaments. A Comparative Study*, Londyn 1967, s. 95 nn). Znacznie lepiej, zdaniem recenzenta, przedstawiał powolny proces przobrażania się feudalnych „curiae” w zgromadzenia stanowe, wspomniany J. F. Lemarignier (s. 329 nn).

Skoro o dokumentacji wywodów mowa, recenzent w następnych wydaniach dzieła z radością powitałby, poza postulowanymi już przypisami: wprowadzenie systemu, odsyłaczy do innych wywodów zarówno autora danej partii wykładu, jak i tych zawartych w pozostałych częściach. Konieczne wydaje się również wzbogacenie bibliografii oraz zmiany w jej konstrukcji poprzez wprowadzenie jej tematycznego rozczłonkowania, tak jak to uczynił w swym zarysie J. F. Lemarignier. Szkoda też, że w ślad za powiększeniem objętości opracowania nie pomnożono proporcjonalnie ilości ilustrujących wykład map i tablic (n.b. bardzo by się przydał ich wykaz przy spisie treści). W obu tomach znalazło się zaledwie siedem map i dwie tablice, wyłącznie genealogiczne. Jeśli chodzi o te ostatnie, wartą przejęcia jest np. ta, poświęcona rozczłonkowaniu *curia regis* opracowana przez J. F. Lemarignier (op. cit. s. 321) czy też wykorzystanie map sporządzonych przez tegoż autora, a ilustrujących przestrzenne rozszerzenie się władztwa pierwszych Kapetyngów (por. załączniki do monografii wspomnianego autora: *Le gouvernement royal aux premiers temps capétiens*, Paris 1965).

Mimo formułowanych wyżej uwag krytycznych, zresztą przede wszystkim redakcyjnej natury, uznać wypada, że zharmonizowany wysiłek francuskich „trojaczków” zrodził dzieło, formalnie podręcznik akademicki, faktycznie zaś znakomite źródło rzetelnej wiedzy o ustroju średniowiecznej Francji, przeznaczone dla szerokiego i zróżnicowanego kręgu odbiorców.

Kolejną instytucję zasłużonego wydawcy Armand Colin uznać wypada za nader udaną. Znana w świecie *Collection U(niversité)* adresowana jest do obu członków uniwersyteckich korporacji, tak uczących się, jak i badających i nauczających, nie tylko Francji ale i wielu ośrodków zagranicznych.

STANISŁAW RUSSOCKI (Warszawa)

Mit den Waffen der Justiz. Zur Kriminalitätsgeschichte des Spätmittelalters und der Frühen Neuzeit. Hrsg von Andreas Blauert und Gerd Schwerhoff, Frankfurt am Main 1993, ss. 251. (Fischer Taschenbuch Verlag)

Wydawnictwo *Fischer Taschenbuch Verlag* w swej znakomitej serii *Geschichte* wydało pod numerem katalogowym 11571 zestaw artykułów dotyczących różnych stron zagadnienia przestępczości w średniowieczu i epoce nowożytnej. Pozycja ta jest przekrojem poprowadzonym przez tematy, metody i pytania badawcze aktualnych poszukiwań historyczno-prawnych i kryminalnych.

Nowoczesne badania historyków zmieniają sposób oglądu przestępczości średniowiecznej i nowożytnej, jaki był dotychczas proponowany przez naukę. Punktem centralnym nie są już wyłącznie pojedyncze wykroczenia przeciw normom prawa i przypisane im konsekwencje karne. O wiele istotniejsze stało się zbudowanie pełnego ujęcia historycznych ról systemu karno-penitencjarnego dla kształtowania podstawowego porządku społecznego. Historycy przenieśli punkt ciężkości swych zainteresowań na sprawy ówczesnej codzienności — mentalności, sposoby zachowania, interakcje, zarówno skazańców, ich rodzin, jak również ludzi pracujących w aparacie wymiaru sprawiedliwości.

Protokoły rozpraw, orzeczenia sądowe, rejestry skazanych okazały się przebogatym źródłem do badań nie tylko nad zagadnieniami formalnoprawnymi, lecz także do poznania życia uczuciowego ludzi biorących udział w stosowaniu prawa. Wyprowadzono tym samym badania przestępczości poza salę rozpraw, więzienie i plac straceń.

Analizy historyczne przestępczości są dziedziną stosunkowo młodą, przy czym przeciwstawić sobie w nich można dwa prądy badawcze: — pierwszy, zajmujący się zmianami form przestępczości i katalogu przypisanych im kar; — drugi, dominujący obecnie w nauce niemieckiej, posługujący się innymi metodami (socjologicznymi, statystycznymi, antropologicznymi), zajmujący się mentalnością aktorów w teatrze okrucieństwa, jak ich nazywa R. van Dülmen.

Autorami artykułów zamieszczonych w *Mit den Waffen...* są: A. Blauert, M. Dinges, E. Lambrecht, L. Roper, W. Rummel, P. Schuster, G. Schwerhoff oraz O. Ulbricht. Są to przedstawiciele średniego i młodego pokolenia. Ich zainteresowania badawcze są tak rozległe i różnorodne jak i dyscypliny naukowe, które reprezentują. Znajdują się wśród nich zarówno historycy jak prawnicy, a również filologowie, matematycy, filozofowie i socjologowie. Oczywiście znalazło to swoje odbicie w zawartości omawianej publikacji. Jednak zamiast spodziewanego galimatiasu tematycznego otrzymujemy do rąk przemyślaną i zwartą pozycję naukową charakteryzującą się wysokim stopniem interdyscyplinarności, przestrzegającą jednak reguł nauki historycznej.

Treść książki oscyluje od społecznej kontroli żeńskiego seksualizmu (Schuster), strategii obrony kobiet — morderczyń dzieci w Pn. Niemczech (Ulbricht) do stosunku wobec przemocy w społecznościach wiejskich (Rummel) i prześladowania grabarzy w kontekście epidemii dżumy (Lambrecht). Jest to oczywiście jedynie wycinkowy wykaz tematyki publikacji, jednak daje on pewien obraz całości.

We wspomnianych artykułach znaleźć można kontrowersyjne stwierdzenia, jednak celem ich nie jest głoszenie nowych prawd *ex cathedra*, lecz raczej wprowadzenie pewnego fermentu myślowego w celu ożywienia poszukiwań badawczych i skierowania ich na nowe niepenetrowane dotychczas drogi.

Mit den Waffen... nie dezawuuje dotychczasowych dokonań i osiągnięć historyków, lecz wprowadza do nauki historyczno-prawnej nowy kontekst — społeczny.

Ze spraw techniczno-edytorskich wydawnictw wywiązało się także nienagannie, zaopatrując książkę w indeks nazw osobowych i geograficznych, estetyczną okładkę kontynuującą styl całej serii, oraz klejąc ją solidnie.

Mimo że jest to publikacja bardziej historyczna, kulturoznawcza i socjologiczna niż prawnicza, to warto polecić ją dla poszerzenia horyzontów badawczych zarówno historykom, jak i prawnikom. Życzyć sobie tylko można, aby polskie wydawnictwa nadążały z tłumaczeniami, lub przynajmniej przedrukiem tego typu publikacji.

KRZYSZTOF SZKURŁATOWSKI (Gdańsk)

Spółeczeństwo obywatelskie i jego reprezentacja (1493–1993). Praca zbiorowa pod redakcją naukową Juliusza Bardacha przy współudziale Wandy Sudnik. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 1995, ss. 221.

Bogata literatura historyczno-prawna poświęcona polskiemu parlamentaryzmowi wzbogacona została w ostatnich latach szeregiem nowych publikacji. Zauważalny wzrost liczby prac na ten temat związany jest nie tylko — jak się wydaje — z istotnymi dla polskiego sejmowania rocznicami przypadającymi na pierwszą połowę lat dziewięćdziesiątych¹, lecz także z dokonującymi się prze-

¹ W roku 1991 minęło 200 lat od uchwalenia Konstytucji 3 Maja, w roku 1993 — 500 lat od powstania Sejmu I Rzeczypospolitej oraz 200 lat od ostatniego sejm (grodzieńskiego) epoki przedrozbiorowej.